

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000-plan 2010-2015

Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

Natura 2000-område nr. 82
Habitatområde H71
Fuglebeskyttelsesområde F46

Kolofon

Titel:

Natura 2000-plan 2010-2015. Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage, Natura 2000-område nr. N82
Habitatområde H71
Fuglebeskyttelsesområde F46

Emneord:

Habitatdirektivet, Miljømålsloven, målsætninger, indsatsprogram, Natura 2000-planer

Udgiver:

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Ansvarlig institution:

Naturstyrelsen Ribe
Sorsigvej 35
6760 Ribe
www.naturstyrelsen.dk

Copyright:

Naturstyrelsen, Miljøministeriet

Sprog:

Dansk

År:

2011

ISBN nr.

978-87-7091-230-3

Dato:

1. december 2011

Forsidefoto: Randbøl Hedes vidtstrakte flader er karakteristiske for området, og afbrænding er én af de kendte plejemetoder.
Foto: Naturstyrelsen Ribe

Resume:

Natura 2000-plan for Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage (nr. N82). Natura 2000-planen skal sikre gunstig bevaringsstatus for områdets udpegede arter og naturtyper. Området og truslerne mod de udpegede naturtyper og arter beskrives, og der fastlægges målsætninger og indsatser for naturtyperne og arterne. Der foretages en strategisk miljøvurdering af planen.

Må citeres med kildeangivelse

Indhold

Forord	4
Natura 2000-planlægning	5
<i>Natura 2000-planen er bindende for myndighederne</i>	6
Områdebeskrivelse	6
Trusler mod områdets naturværdier	9
Igangværende pleje og genopretning	11
Tilstand og bevaringsstatus/prognose	11
<i>Vurdering af tilstand</i>	11
<i>Vurdering af bevaringsstatus/prognose</i>	14
Målsætning	16
<i>Overordnet målsætning for Natura 2000-området</i>	17
<i>Konkrete målsætninger for naturtyper og arter</i>	18
<i>Modstridende interesser</i>	18
Indsatsprogram	19
<i>Generelle retningslinjer</i>	20
<i>Konkrete retningslinjer</i>	21
<i>Forslag til virkemidler</i>	22
Sammenhæng og synergi med vandplan	22
Strategisk miljøvurdering	23
Bilag 1 Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning	
Bilag 2 Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler	
Bilag 3 Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver	
Bilag 4 Miljørapport for Natura 2000-planen	

Foto: Claus Bjørn Larsen

Danmarks VIP-natur får egen bodyguard

Hvad har Skagens Gren, Silkeborgskovene og det Sydfynske Øhav til fælles? Eller klokkefrøen, fiskeørnen og gråsælen? De er alle en del af Danmarks særligt værdifulde natur, som vi er forpligtet til at passe godt på. Det samme gælder strandengen, højmosen og boblerevet. Natura 2000-områderne er et netværk af naturområder i EU, der indeholder særligt værdifuld natur set i et europæisk perspektiv. Natura 2000 skal sørge for, at alle 27 EU-lande drager omsorg for egne truede dyr, planter og natur.

Danmark har i alt 246 Natura 2000-områder. Hvert område får nu sin helt egen naturplan, der skal fungere som bodyguard. Det er i alt for mange år gået tilbage for naturens mangfoldighed. Nu skal planerne sørge for, at staten, kommuner og lodsejere drager omsorg for de naturtyper og plante- og dyrearter, der er truede sårbare eller sjældne i EU.

Ny natur på vej

Naturplanerne er den hidtil største naturindsats, der nogensinde er sat i værk i Danmark. Budgettet er ca. 1,8 mia. kroner og vil i stor udstrækning blive finansieret af EU's landdistriktsmidler. Den planlagte indsats dækker ca. 1.600 km², hvoraf de 40 km² er ny natur.

Der er planlagt hundredvis af nye vandhuller, som vil sikre levesteder for padder som klokkefrøen og vandsalamanderen. 200 km² løvskov skal beskyttes mod rydning, og flere hule, gamle og døde træer vil give levesteder for svampe, flagermus og insekter. Fiskeri på havet skal reguleres, så de unikke danske boblerev sikres mod at blive ødelagt af fiskeredskeer, og danske højmoser skal igen have mulighed for at få det bedre. Lige nu er de truet af udtørring og tilgroning. Med naturplanerne skal der ryddes krat og buske og gives bedre og mere naturlige vandforhold.

Tilbagegangen stoppes

Som ny miljøminister er jeg glad for, at vi nu har en plan for at stoppe naturens tilbagegang i Natura 2000-områderne. Der må ikke ske yderligere skade på naturen. Planerne har været for længe undervejs under VK-regeringen. Natura 2000-områderne blev udpeget i årene 1998-2004, og tilbagegangen skulle være standset allerede sidste år.

Danmarks nye SRSF-regering vil føre en mere aktiv og fremsynet naturpolitik. De 246 Natura-områder har nu hver en bodyguard, mens regeringen laver en plan for hele Danmark. Naturplan Danmark skal sætte ambitiøse mål – ikke blot for den natur som findes i Natura 2000-områderne, men for hele den danske natur.

Lad os så komme i gang !

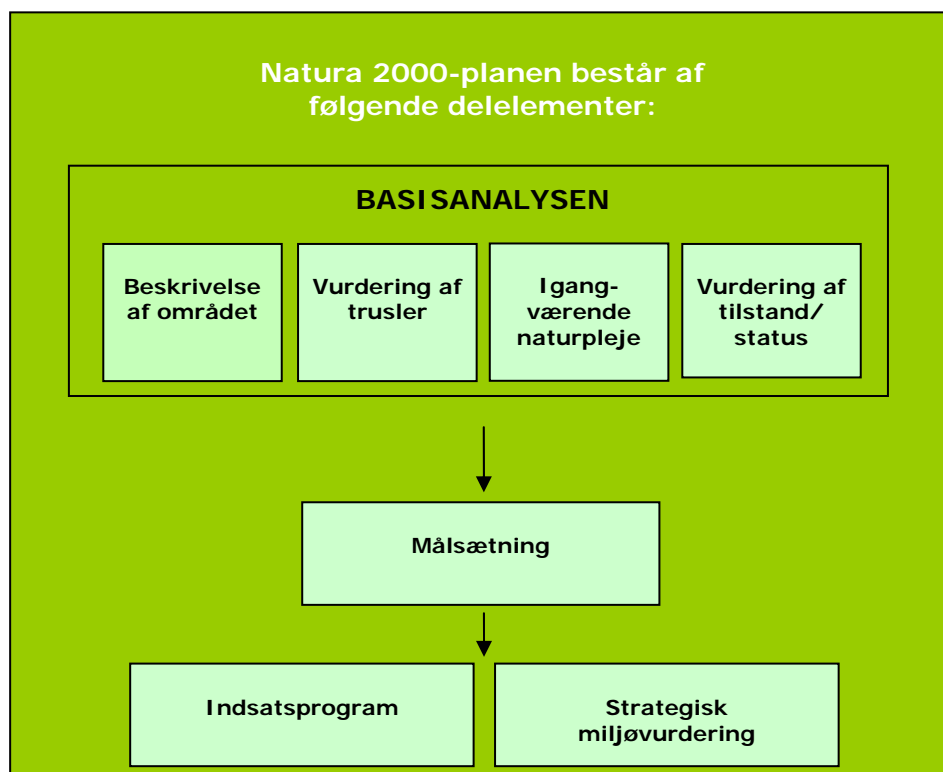
Med venlig hilsen
miljøminister Ida Auken

Natura 2000-planlægning

EU's Natura 2000-direktiver (Fuglebeskyttelses- og Habitatdirektiverne) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter. Gennem en målrettet indsats i de udpegede Natura 2000-områder bidrager Danmark til at sikre den europæiske natur og dens mangfoldighed.

Med henblik på at prioritere den nødvendige indsats udarbejder Naturstyrelsen en Natura 2000-plan, der dækker hvert af de udpegede beskyttelsesområder. Natura 2000-planen er en sammenfattende plan, som både indeholder Natura 2000-skovplan for de skovbevoksede fredskovpligtige arealer og Natura 2000-plan for øvrige områder samt arter.

Planen omfatter "udpegningsgrundlaget", dvs. de naturtyper og arter, som området er udpeget for. Natura 2000-planens indhold er vist i figur 1.

Figur 1. Opbygning af en Natura 2000-plan.

Natura 2000-planen er bindende for myndighederne

Natura 2000-planen er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planen til grund. Planen er vedtaget i 2011, hvorefter kommunalbestyrelserne og Naturstyrelsen udarbejder bindende handleplaner, som skal sikre gennemførelsen af Natura 2000-planen. Direkte statslig opfølgning i form af bekendtgørelser o.l. sker dog på grundlag af Natura 2000-planen. Offentlige lodsejere kan vælge at gennemføre Natura 2000-planen direkte i deres drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen tilsidesætter ikke øvrig lovgivning, og den indsats, som iværksættes for at sikre planens gennemførelse, skal have de fornødne tilladelser, dispensationer m.v. på grundlag af konsekvensvurderinger mm. Der er ikke gennemført en konsekvensvurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6.3 af de enkelte planer, idet der ikke i planen er taget konkret stilling til forvaltningsindsatsens præcise lokalisering eller valgt forvaltningsmetoder. Der er dog i Natura 2000-planen taget stilling til afvejning mellem modsatrettede naturinteresser i de tilfælde hvor sådanne allerede på nuværende tidspunkt i planlægningen kan forudses, og hvor en sådan afvejning er forbundet med og nødvendig for forvaltningen af området. Evt. konkrete konsekvenser af denne afvejning vil blive afklaret i forbindelse med gennemførelsen af planen og valg af virkemidler.

Natura 2000-planens målsætninger er bindende og skal desuden anvendes ved konsekvensvurdering i forbindelse med myndighedsudøvelse, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 (ændret ved bekendtgørelse nr. 1443 af 11. december 2007 med senere ændringer) om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

Indsatsprogrammets retningslinjer er ligeledes bindende og danner grundlag for området's handleplan og eventuelle drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen koordineres med vandplanen for hovedvandopland Vadehavet og Vesterhavet og bliver ligesom denne revideret hvert 6. år. De dele af Natura 2000-planen, der vedrører skovbevoksede fredskovspligtige arealer, revideres dog kun hvert 12. år.

Områdebeskrivelse

Natura 2000-området har et areal på 1140 ha og afgrænses som vist på bilag 1. Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H71 og Fuglebeskyttelsesområde nr. F46.

Natura 2000-plan

På Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk samt i figur 2 og bilag 2 er der angivet hvilke naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for dette område.

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 71	
Naturtyper:	Visse-indlandsklit (2310) Revling-indlandsklit (2320) Græs-indlandsklit (2330) Søbred med smårter (3130) Brunvandet sø (3160)
	Våd hede (4010) Tør hede (4030) Surt overdrev (6230) Tidvis våd eng (6410) Hængesæk (7140) Tørvelavning (7150)

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 46	
Fugle:	Tinksmed (Y)

Figur 2. Naturtyper og fugle, der udgør udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. For fuglenes vedkommende står (Y) for ynglefugl og (T) for trækfugl.

Området omfatter både et habitatområde (962 ha.) og et fuglebeskyttelsesområde (1004 ha.). Naturstyrelsen ejer ca. 76 % af arealet. Størstedelen af området udgøres af indlandsklitter. Dog strækker der sig en tunge af ferskvandsgrus ind over Randbøl Hede fra sydøst. De mest markante klitdannelser i området er Staldbakkerne mod nordøst og Morbanke mod vest.

Området "Klitterne" i Frederikshåb plantage rummer en række temporære søer. Disse søer går under navnet "Syvårs-søerne". Søerne er nogle år vandfyldte og andre år tørrer de helt ud.

Randbøl Hede er fredet med det formål at bevare heden som en stor hede af national betydning. Fredningen indeholder et forbud mod ændring af heden, men Fredningsnævnet har i 1984 meddelt dispensation til, at der kan foretages den nødvendige pleje på heden. I løbet af de seneste 50 år er arealer dækket af hedelyng og revling blevet reduceret. Derfor har en meget stor andel af heden i dag karakter af græshede/surt overdrev. Der findes dog fortsat betydelige partier med våd og tør hede samt dværgbuskdækkede indlandsklitter.

Randbøl hede. Foto: Naturstyrelsen Ribe

Dertil findes enkelte tørvelavninger spredt i området. Langs mergel-sporet, der løber tværs over heden, findes særligt artsrige arealer med surt overdrev.

I Wormskjoldsdal i den vestligste del af området findes en regional vigtig forekomst af naturtypen tidvis våd eng. "Syvårssøerne" i Frederikshåb Plantage er ligeledes en værdifuld og karakteristisk repræsentant for naturtypen tidvis våd eng i mosaik med søbred med småurter.

På engarealer langs Vesterbæk findes en række karakteristiske fattigkærsarter som klokke-ensian, mose-troldurt, spæd mælkeurt, plettet gøgeurt, og rundbladet soldug og den meget sjældne kamillebladet månerude, der er opført som akut truet på den danske rødliste.

De store åbne arealer med mindre vandhuller er vigtige potentielle ynglelokaliteter for udpegningsarten tinksmed. Arten ses jævnligt i området. Tilsvarende er der i de senere år set traner både i yngletiden og i træktiden – op til ca. 20 i antal.

Stor regnspove yngler fåtalligt på heden, ligesom der i nyere tid er registreret natravn, hedelærke, rødrygget tornskade, stor tornskade, sortstrubet bynkefugl og sortspætte i området på Randbøl Hede og i Frederikshåb Plantage. Stor hornugle, og muligvis også hvepsevåge,

Natura 2000-plan

Yngler tæt på fuglebeskyttelsesområdet, og duehøg yngler i Frederikshåb Plantage. Arterne vurderes at bruge Natura 2000-området som en del af deres levesteder.

Spidssnudet frø og den gullistede lille vandsalamander yngler i vandhuller på heden, og de truede arter dukatsommerfugl og foranderlig blåfugl er registreret i området. Af fredede arter i øvrigt kan nævnes stålorm og alm. firben.

Guldblomme findes en del steder på heden, almindelig månerude har også et par kendte voksesteder. De truede arter vårkobjælde og cypresulvefod er registreret fåtalligt i området.

Området rummer en del kulturhistorisk interessante landskabslementer, f.eks. studevejen, flyverskjul, agerspor, tørveskær og andre fortidsminder.

I basisanalyserne for Natura 2000-området Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage findes der en mere detaljeret gennemgang af området. Se Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk.

Natura 2000-området ligger i Vejle og Billund Kommuner og indenfor vandplanområdet Hovedvandopland Vadehavet og Vesterhavet.

Trusler mod områdets naturværdier

I det følgende afsnit skal de oplyste trusler forstås som påvirkninger af naturtyper og arter, der er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Trusler er i den forbindelse aktuelt forekommende og konkrete påvirkningsfaktorer, der enkeltvis eller i samvirkning vil kunne forhindre, at naturtyperne og arterne opnår gunstig bevaringsstatus. Det kan dog også være potentielle påvirkningsfaktorer i det omfang, at der er viden om, at påvirkningerne periodevis er forekommet i området, men aktuelt ikke er til stede. Aktuelle påvirkninger, der f.eks. reguleres internationalt eller i anden sammenhæng, og derfor ikke er et anliggende for Natura 2000-planen, kan også fremgå, men vil ikke være en del af denne Natura 2000-plans indsatsprogram.

Arealreduktion/fragmentering: Den tiltagende tilgroning med blåtop, bølget bunke og vedplanter, bevirker en reduktion af flere habitatnaturtyperes udstrækning, og deraf følgende fragmentering.

Næringsstofbelastning: Hovedparten af områdets naturtyper er blandt de mest følsomme overfor belastning med atmosfærisk deposition af kvælstof. For naturtyperne hængesæk og tørvelavning er den høje ende af tålegrænseintervallet overskredet for hele arealet.

Natura 2000-plan

For alle andre kortlagte naturtyper er den lave ende af intervallet overskredet.

Tilgroning: Blåtop og bølget bunke spreder sig kraftigt i området og fortrænger den oprindelige hedevegetation med dominans af dværgbuske. Tinksmedens levesteder er også truet af tilgroning med blåtop. Gyvel er registreret i området og breder sig hurtigt på nogle arealer, og udgør derfor en trussel mod de tørre lysåbne naturtyper.

Tilgroning med forskellige græsser er en trussel mod den oprindelige hedevegetation. Foto: Naturstyrelsen Ribe.

Uhensigtsmæssig hydrologi: Tinksmedens levesteder trues af udtørring af småsøer og fugtige lavninger.

Uhensigtsmæssig drift: Manglende pleje er sammen med næringsstofbelastningen væsentlige forklaringer på at blåtop og bølget bunke fortrænger hedevegetationen i store dele af området.

Hindring af landskabsdynamik: Naturtyper i indlandsklitter er dynamiske naturtyper, der bl.a. er afhængige af åbne vindbrud. En tiltagende tilgroning truer den frie dynamik i området.

Invasive arter: Bjergfyr og glansbladet hæg findes i området, og vil uden rydning sprede sig yderligere. Mosset stjernebredribbe er også registreret i området, men dens udbredelse er ikke undersøgt.

Igangværende pleje og genopretning

Randbøl Hede er blevet plejet i større eller mindre grad siden 1954. Der er brugt forskellige former for pleje så som afbrænding, lyng-høstning, afgræsning, etablering af bar jord, afgravning af tørv, fræsning af blåtop evt. i kombination. En oversigt over de arealer, der er plejet i perioden 1954 til 1995, viser at ca. 70 % af heden er plejet mindst én gang i perioden, og der foregår løbende forsøg med at bekæmpe blåtop med forskellige plejemetoder.

Det er Naturstyrelsen, Trekantsområdet, der står for hedeplejen på statens arealer. Der er i 2008 gjort forsøg på at fjerne gyvel på privatejede arealer i Vejle Kommune. Naturstyrelsen er i gang med at udarbejde en ny plejeplan for området.

Der har gennem en årrække været nedsat en erfaringsudvekslingsgruppe med repræsentanter for de lokale myndigheder, der har fulgt de forskellige forsøg med hedepleje i området (Randbøl Hede-gruppen).

Tilstand og bevaringsstatus/prognose

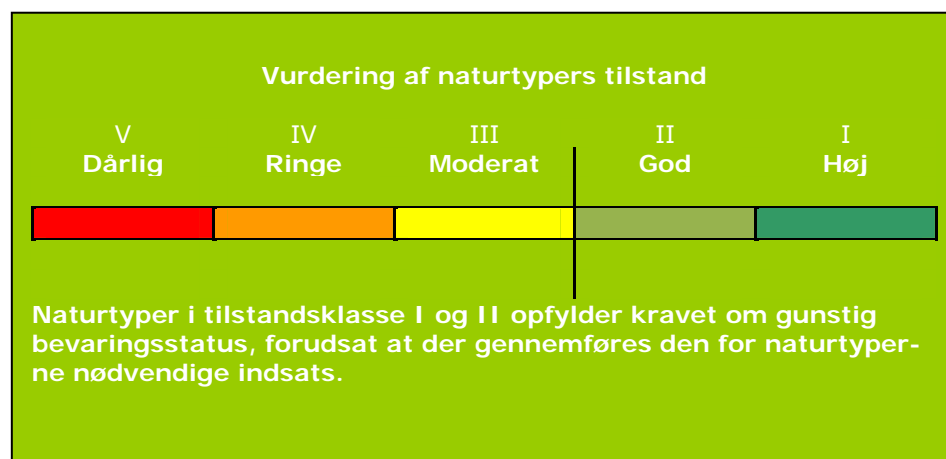
For nogle naturtyper er der udviklet et system til vurdering af den enkelte naturtypes aktuelle *tilstand*, som er et udtryk for typens aktuelle naturindhold og en række andre målbare faktorer.

Bevaringsstatus for naturtyper og arter er derimod en vurdering af, hvordan deres tilstand vil være i fremtiden, såfremt der ikke sker ændringer i udnyttelsen og i de trusler, der eksisterer i dag. Der er således tale om en *prognose* for arternes og naturtypernes udviklingsretning. I de følgende afsnit er der nærmere beskrevet tilstand og bevaringsstatus/prognose for områdets naturtyper og arter.

Vurdering af tilstand

Der er foretaget en vurdering af tilstanden af de 23 lysåbne naturtyper og 10 skovtyper, der er kortlagt i basisanalyserne. Desuden er tilstanden vurderet for udvalgte forekomster af 5 søtyper. Vurderingen bygger på et system, der inddeler forekomster af Habitatdirektivets naturtyper i 5 tilstandsklasser (figur 3), hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Som led i beregningen af tilstanden beregnes både et artsindeks, baseret på indholdet af plantearter i en cirkel med radius på 5 m og et strukturindeks, baseret på vegetationshøjden, opvækst af vedplanter, forekomst af drænggrøfter m.m. For skovnaturtyperne baseres strukturindeks bl.a. på omfang af jordbearbejd-

ning, afvandingsforhold, forekomst af invasive arter og trækronernes lagdeling i forskellige etager.

Figur 3. Tilstandsklasser for naturtyper.

Strukturindeks og artsindeks for den enkelte naturtype vægtes sammen til naturtypens tilstandsklasse på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at de karakteristiske arter ikke er til stede. Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med et stort behov for pleje eller anden indsats.

I figur 4 er vist natur/skovtilstanden for Natura 2000-områdets naturtyper. Kun et enkelt vandhul er tilstandsvurderet og det er derfor ikke medtaget i figuren.

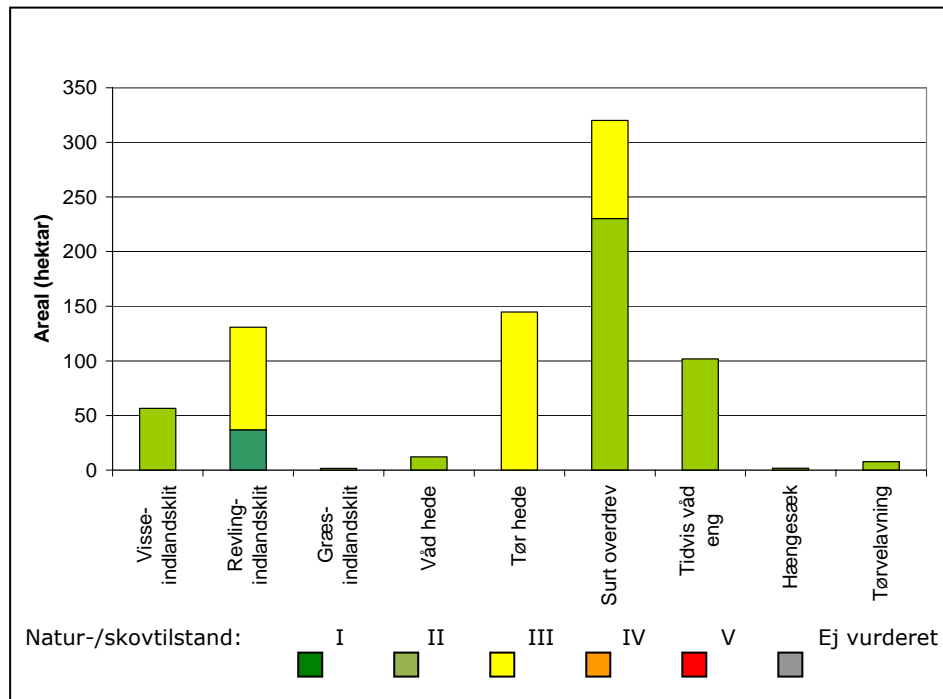
Naturtyper med indlandsklitter er samlet kortlagt på ca. 190 ha. Naturtilstanden på visse-indlandsklit er god, primært på grund af et godt artsindhold, strukturen på arealet er præget af tilgroning. Strukturen er bedre på revling-indlandsklitten, her er de karakteristiske arter imidlertid fraværende i registreringerne for størstedelen af arealet, og dermed får ca. 70 % af arealet en samlet moderat naturtilstand. Græs-indlandsklit er kortlagt på 1,6 ha med et godt artsindhold og god struktur.

Tør hede er registreret på ca. 145 hektar, som ud fra både strukturdata og artsdata er vurderet til moderat tilstand pga. tilgroning med græsser og højere urter.

Surt overdrev forekommer på ca. 320 hektar heraf ca. 70 % i god naturtilstand. Der er tale om tidligere hedearealer, hvor hedelyng og revling er blevet fortrængt af græsser – primært bølget bunke. De

Natura 2000-plan

karakteristiske arter forekommer spredt på hele arealet, men på ca. 30 % medfører især tilgroning, at strukturen og den samlede naturtilstand er moderat.

Figur 4. Natur/skovtilstand for de af Natura 2000-områdets naturtyper, som er tilstandsvurderet.

Våd hede er registreret på 12 ha, og vurderet i god tilstand både ud fra struktur- og artsdata. Det er primært tilgroning med blåtop der udkonkurrerer klokkeløg og andre dværgbuske på arealerne.

Tidvis våd eng er i god naturtilstand på alle de registrerede arealer (102 ha). Naturtypen forekommer især som fugtige partier på heden, som er helt domineret af blåtop, men de naturtypekarakteristiske arter findes spredt på arealerne. I den vestlige del af habitatområdet findes meget artsrige og værdifulde forekomster af naturtypen.

Hængesæk forekommer på 1,8 hektar med god tilstand. Tørvelavning er registreret på ca. 10 hektar, som har gode strukturforhold og moderat artsindhold. De gode strukturforhold tyder på at arealerne med tørvelavning er ret veludviklede og at der er potentiale til en højere artstilstand.

Kun en enkelt af de mere end 50 småsøer i området er kortlagt og tilstandsvurderet, og der er derfor ikke grundlag for at sige noget generelt om tilstanden af disse naturtyper.

Se kort med tilstandsvurdering af de enkelte forekomster i Natura 2000-området på Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk under "Se på kort".

Der er endnu ikke udviklet et system til vurdering af tilstanden for en række lysåbne naturtyper, marine naturtyper, større søer, vandløb samt fugle og andre arter.

Vurdering af bevaringsstatus/prognose

Miljømålsloven og skovloven fastsætter som et overordnet mål, at naturtyper og arter, som Natura 2000-områderne er udpeget for, skal have en gunstig bevaringsstatus. Gunstig bevaringsstatus er defineret i Habitatdirektivet (figur 5).

Gunstig bevaringsstatus

En naturtypes "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- det naturlige udbredelsesområde og de arealer, det dækker inden for dette område, er stabile eller i udbredelse, og
- den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for dets opretholdelse på langt sigt, er til stede og sandsynligvis fortsat vil være det i en overskuelig fremtid, samt når
- bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for den pågældende naturtype, er gunstig

En arts "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- data vedrørende bestandsudviklingen af den pågældende art viser, at arten på langt sigt vil opretholde sig selv som en levedygtig bestanddel af dens naturlige levesteder, og
- artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang, eller der er sandsynlighed for, at det inden for en overskuelig fremtid vil blive mindsket, og
- der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på langt sigt at bevare dens bestande

Figur 5. Habitatdirektivets definition af gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau for naturtyper og arter.

Gunstig bevaringsstatus skal generelt opnås inden for hver af Danmarks to biogeografiske regioner, nemlig den kontinentale og den atlantiske region. Gunstig bevaringsstatus skal dog ifølge EU's vejledning til direktivets artikel 6 også anvendes på de enkelte Natura 2000-områder, men der findes ingen retningslinjer for, hvorledes denne vurdering skal foretages. Den første Natura 2000-plan laves på grundlag af tilgængelig viden og derfor alene ud fra en prognose for de enkelte naturtyper og arters udvikling.

Natura 2000-plan

Prognosen for de kortlagte naturtyper er bestemt på områdeniveau ud fra de enkelte forekomsters natur/skovtilstand og aktuelle trusler og inddeles i *gunstig* eller *ugunstig prognose*. Naturtyper i tilstandsklasse I (høj tilstand) eller II (god tilstand) har en gunstig prognose, hvis det vurderes, at tilstanden også kan opretholdes på langt sigt. I mange tilfælde forudsætter det, at der gennemføres den for naturtyperne nødvendige indsats i form af naturpleje, begrænsning af næringsstofftilførsel, forbedring af hydrologiske forhold m.m.

Prognosen for de øvrige naturtyper og alle arterne er baseret på den bedste tilgængelige viden. Her benyttes begreberne *vurderet gunstig*, *vurderet ugunstig* og *ukendt prognose*.

I Natura 2000-området er der foretaget følgende vurdering af prognosen for naturtyper og arter:

Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for:

- *Der er ingen arter eller naturtyper i området med gunstig eller vurderet gunstig prognose.*

Prognosen er ugunstig eller vurderet ugunstig for:

- *Alle habitatområdets terrestriske naturtyper, da kvælstofdepositionen overstiger laveste tålegrænse for alle naturtyper.*
- *Visse- og revlingindlandsklit, tør hede, våd hede, surt overdrev, hængesæk og tidvis våd eng som endvidere er truet af tilgroning med og bjergfy.*
- *Græs-indlandsklit som er truet af manglende dynamik.*
- *Tinksmed, da arten er forsvundet som ynglefugl.*

Prognosen er ukendt for:

- *Søbredder med småurter og brunvandede søer, da der ikke er tilstrækkelig viden om deres forekomster.*

Den høje kvælstofdeposition medfører, at prognosen er ugunstig for bl.a. våd hede, hvor klokkelyng er en af de karakteristiske arter.

Foto: John Frikke.

Målsætning

Det overordnede mål er at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget i de enkelte Natura 2000-områder (jf. dog nedenfor om eventuelle modstridende interesser).

Der opstilles en **overordnet målsætning** for området. Den overordnede målsætning angiver det overordnede sigte for, hvorledes området skal udvikle sig både for at sikre områdets integritet og en gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper. Målsætningen skal endvidere fremhæve de naturtyper og arter, der udgør den største arealandel af området, og endelig fremhæves forekomster af naturtyper og arter, der har stor vigtighed på nationalt og/eller biogeografisk niveau. En vurdering af denne betydning foretages efter følgende kriterier:

- Stort areal, levested eller bestand
- Få forekomster
- Truede naturtyper og arter
- Særlige danske ansvarsområder

Der opstilles desuden mere **konkrete målsætninger**, der fastlægger de langsigtede mål for udviklingen i areal og tilstand for de enkelte naturtyper og arters levesteder. Målfastsættelsen tager udgangs-

punkt i den tilstand, som er vurderet for naturtyper og arters levested efter tilstandsvurderingssystemet. Hvor der ikke er udviklet et sådant system, skal gunstig bevaringsstatus sikres eller genoprettes på baggrund af bedste faglige viden. Da der endnu ikke er udviklet et tilstandsvurderingssystem til brug for vurdering af areal og tilstand af levestederne for fuglearterne, er fastsættelse af målsætningen for de enkelte fuglearter på udpegningsgrundlaget sket på baggrund af en vurdering af, om størrelsen og kvaliteten af levestedet kan rumme bestanden, og ikke på om bestanden rent faktisk er til stede. De i planen angivne bestandsstørrelser er fastsat på baggrund af den officielle danske indmelding til EU.

Såvel overordnet målsætning som de konkrete målsætninger rækker ud over 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold. Målsætningerne afspejler desuden en afvejning af eventuelle modstridende interesser efter retningslinjer angivet i By- og Landskabsstyrelsen 2009: "Retningslinjer for den statslige Natura 2000-planlægning: Målfastsættelse og indsatsprogram"

Overordnet målsætning for Natura 2000-området

Randbøl Hede området er et meget stort hedeområde med karakteristiske indlandsklitter. Det overordnede mål er at sikre, at en væsentlig del af heden også fremover fremstår som hede domineret af dværgbuske. I området er kortlagt store arealer med habitatnaturtyperne surt overdrev og tidvis våd eng, hvoraf surt overdrev er en truet naturtype. På Randbøl Hede repræsenterer de to naturtyper typisk tidligere tør og våd hede, der nu er under tilgroning med græsser. Selvom surt overdrev er en truet naturtype prioriteres den ned til fordel for tør hede (se afsnittet modstridende interesser). Der er kortlagt et større areal med tør hede og et mindre areal med våd hede. Våd hede er også en truet naturtype, og tidvis våd eng prioriteres ned til fordel for våd hede. Indlandsklitterne udgør et værdifuldt landskabslement, og der er kortlagt store arealer med naturtyper på flyvesand. Det kortlagte areal med tørvelavning udgør mere end 5 % af landets samlede areal med naturtypen.

Det overordnede mål for området er:

- *At sikre god-høj naturtilstand for områdets lysåbne naturtyper.*
- *Våd hede prioriteres højt da naturtypen er truet nationalt og prioriteret i EU.*
- *Udvidelse og sammenbinding af fragmenterede arealer med tørvelavning.*
- *Surt overdrev målsættes delvist som tør hede på arealer hvor overdrevet er opstået ved tilgroning med græsser på tidligere tør hede.*
- *Tidvis våd eng målsættes delvist som våd hede, på de arealer hvor engen er tidligere våd hede, der er tilgroet med blåtop.*

- *Områdets økologiske integritet sikres i form af naturlig hydrologi, hensigtsmæssig drift, lav næringsstofftilførsel, bekæmpelse af invasive arter og gode spredningsmuligheder for flora og fauna.*

Konkrete målsætninger for naturtyper og arter

Der opstilles følgende konkrete målsætninger, som fastlægger de langsigtede mål for naturtyper og arter i Natura 2000-området:

- *Naturtyper og arter skal have en gunstig bevaringsstatus.*
- *For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III-V og/eller ugunstig prognose skal udviklingen i deres natur/skovtilstand være i fremgang, således at der opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed dertil.*
- *Det samlede areal af naturtypen/levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det.*
- *Naturtypeforekomster i artsklasse I målsættes til tilstandsklasse I og skal søges udvidet/sammenkædet, hvis de naturgivne forhold gør det muligt.*
- *For naturtyper og arter uden tilstandsvurderingssystem og/eller med en ukendt prognose er målsætningen gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for områdets udpegede arter stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for nedennævnte bestandstal eller – for arter uden bestandsmål – grundlag for tilstrækkelige, egnede yngle- og fourageringsområder.*
- *Der sikres egnede levesteder for tinksmed, så der skabes forudsætning for at arten bliver fast ynglefugl i området.*
- *En del af arealet med surt overdrev målsættes som tør hede (i størrelsesordenen 175-225 hektar).*
- *En del af arealet med tidvis våd eng målsættes som våd hede (i størrelsesordenen 35-45 hektar).*

Modstridende interesser

En målsætning om gunstig bevaringsstatus for en bestemt naturtype kan indebære en nedprioritering af en anden naturtype eller art, og det er nødvendigt at foretage et valg.

Størstedelen af de meget store arealer på Randbøl Hede, der i dag er registreret som surt overdrev, er tidligere tør hede, der er tilgroet med græsser som følge af den øgede tilførsel af næringsstoffer. Dele af disse arealer målsættes som tør hede.

En del af de arealer, der er kortlagt som tidvis våd eng, er tidligere klokkelingdomineret våd hede, der nu er tilgroet med blåtop. Dele af arealet med tidvis våd eng målsættes derfor som våd hede, der endvidere er en truet naturtype.

Udvælgelsen af hvilke sure overdrev og tidvis våde enge, der skal ændres til hhv. tør og våd hede, sker så vidt muligt under hensyntagen til bevarelse af forekomster med høj artstilstand.

Indsatsprogram

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektivernes krav om gunstig bevaringsprognose er en opgave som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats over flere planperioder. Det er derfor nødvendigt at prioritere indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode er formuleret i 4 sigtelinjer, som lægger niveauet for indsatsen i planperioden. Sigtelinjerne er beskrevet i bilag 3.

Indsatsprogrammet der bygger på de 4 sigtelinjer beskriver indsatsen i den første planperiode 2010-2015 (for skovbevoksede fredskovs-pligtige arealer dog frem til 2021).

Indsatsprogrammet består af en række **generelle retningslinjer**, som skal sikre den eksisterende naturtilstand. De generelle retningslinjer gælder for alle arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget, og den nødvendige indsats vil efterfølgende blive konkretiseret i de kommunale/statslige handleplaner.

Indsatsprogrammet består desuden af en række **konkrete retningslinjer**, som skal sikre små naturarealer, ubeskyttede naturarealer og særligt truede arter og naturtyper. De konkrete retningslinjer giver en nærmere beskrivelse af den indsats, som i disse særlige tilfælde skal indarbejdes i de kommende handleplaner.

Indsatsprogrammet indeholder ikke bindende krav til kommunernes, Naturstyrelsens eller andre offentlige lodsejeres brug af de virkemidler og tiltag, som skal sikre den nødvendige indsats. Tiltag prioriteres og konkretiseres i handleplanerne eller i andre opfølgende tiltag.

Indsatsprogrammet for Natura 2000-området omfatter nedenstående generelle og konkrete retningslinjer, som tillige er vist oversigtligt i bilag 2.

Generelle retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 1. Areal og tilstand af udpegede naturtyper og levesteder for udpegede arter må ikke gå tilbage eller forringes.

- 1.1 *Reduktion af kvælstof-deposition fra luften på områdets habitatnaturtyper sker ved administration af husdyrgodkendelsesloven der med ændringen af 10. februar 2011 har fastlagt et særligt beskyttelsesniveau af hensyn til bevaringsmålsætningen i Natura 2000-planlægningen. Den øvrige tilførsel af næringsstoffer til typerne reduceres, herunder fra dræntilløb og fodring. For marine naturtyper, større søer og vandløb reguleres tilførslen af næringsstoffer via vandplanen.*
- 1.2 *Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi i våd hede, tidvis våd eng, tørvelavning, hængesæk og sønaturtyper.*
- 1.3 *De terrestriske naturtyper sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje, således at tilgroning med græsser og vedplanter reduceres.*
- 1.4 *Områdets arealer med indlandsklit sikres en drift der genskaber naturlig dynamik.*
- 1.5 *Områdets tørre hedearealer sikres en hensigtsmæssig drift, der medfører, at dele af de græsdominerede arealer kortlagt som surt overdrev med tiden udvikler sig til hede.*
- 1.6 *Der sikres velegnede levesteder for tinksmed.*
- 1.7 *Invasive arter som bjergfyr og glansbladet hæg søges bekæmpet og deres spredning søges forebygget. Spredningen af mosset stjernebredribbe følges og mosset bekæmpes, hvor det er muligt.*

Afbrænding af græsdominerede områder på heden er én ud af flere plejemuligheder, der er med til at fremme tilstedeværelsen af hede-lyng. Foto: Naturstyrelsen Ribe.

Konkrete retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 2. Små og fragmenterede habitatnaturtyper og levesteder for arter, som ikke kan opretholdes ved drift af det nuværende areal alene, sikres ved arealudvidelse, sammenkædning af arealer, pleje af naboarealer og/eller etablering af spredningskorridorer.

- 2.1 Våd hede er truet af fragmentering. Arealet med naturtypen udvides, se sigtelinje 4.*
- 2.2 Tørvelavning er truet af arealreduktion og fragmentering. Arealet udvides i mindre omfang.*

Indsatser efter sigtelinje 3. Naturtyper og levesteder, som ikke er beskyttet af natur- og miljølovgivningen skal sikres.

- 3.1 Konstaterede forekomster af habitatnaturtyper, der ikke er omfattet af lovgivningen, sikres mod ødelæggelse.*

Indsatser efter sigtelinje 4. Der skal gøres en særlig indsats for naturtyper og arter, hvis biogeografiske status er i fare for at blive alvorligt forringet i 1. planperiode.

- 4.1 *Arealet med våd hede øges med i størrelsesordenen 10-15 ha, heraf er de ca. 10 ha blåtopdomineret tidvis våd eng, der konverteres til våd hede.*
- 4.2 *De dele af arealet med surt overdrev, der ikke konverteres til tør hede (artsrige overdrev), sikres ved en passende pleje.*

Forslag til virkemidler

Kommunerne, Naturstyrelsen og andre offentlige lodsejere/myndigheder udarbejder handleplaner, vælger virkemidler og foretager den konkrete forvaltning indenfor rammerne af indsatsprogrammet. Mulige virkemidler nævnt i bilag 2 skal derfor betragtes som eksempler på, hvorledes indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammenhæng og synergi med vandplan

Natura 2000-planen er koordineret med vandplanen. Ifølge Vandrammedirektivet må tilstanden af vandområderne ikke forringes, og vandplanens indsatsprogram vil generelt forbedre den eksisterende vandkvalitet i større søer, vandløb, fjorde og kystvande. Forbedringen sker ved reduktion i tilførslen af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer samt stedvis sikring af en mere naturlig hydrologi i ådale. Vandplanen vil desuden forbedre de fysiske forhold og sikre kontinuiteten på udvalgte vandløbsstrækninger. Disse indsatser forventes i de fleste tilfælde at bidrage til at forbedre tilstanden i de vandafhængige habitatnaturtyper og i levestederne for de arter, der er tilknyttet vand. Der er gode muligheder for at opnå andre synergieffekter mellem de 2 planer, men i enkelte tilfælde kan der opstå konflikter, f.eks. hvor indsats efter vandplanen medfører oversvømmelser af habitatnaturtyper eller levesteder for arter.

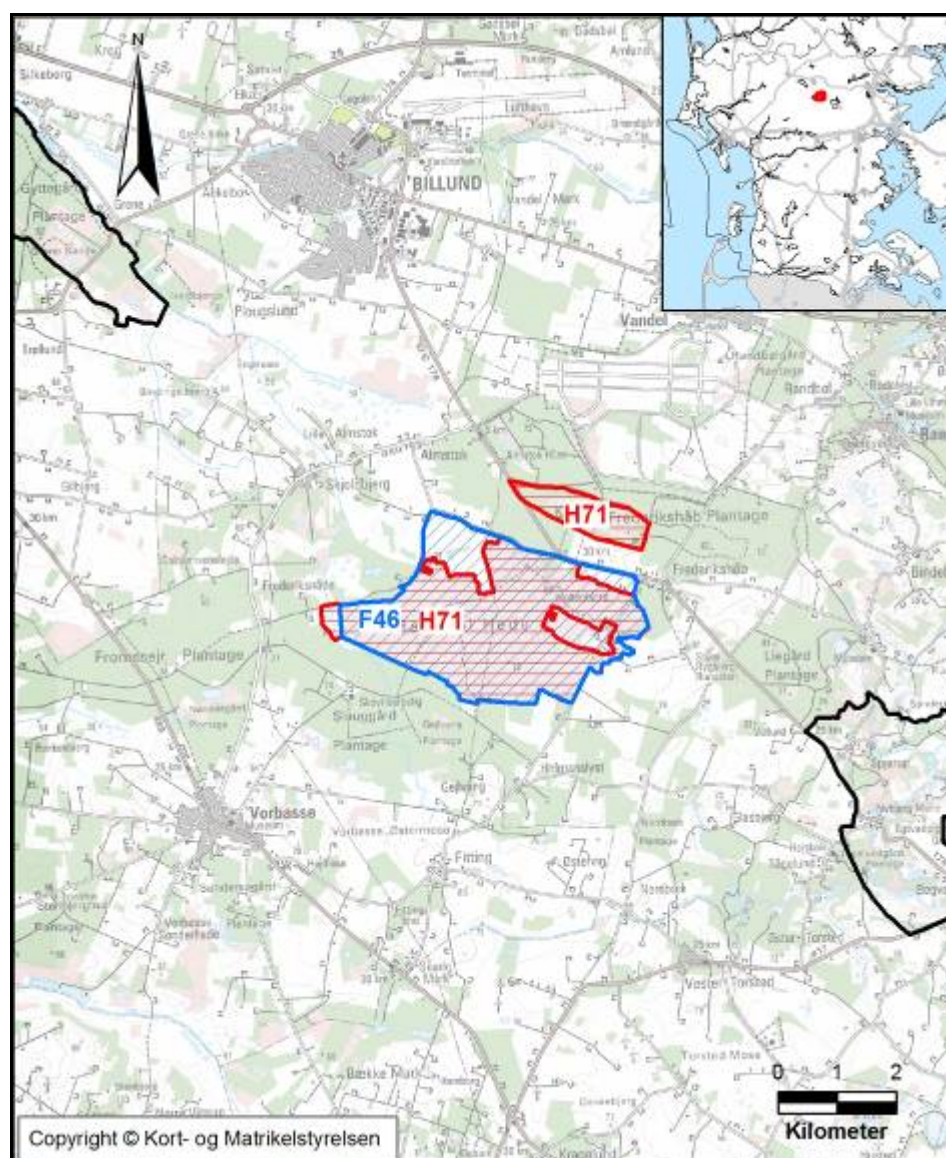
Planlagt indsats efter vandplanen der kan påvirke udpegningsgrundlaget i et Natura 2000-område væsentligt, skal konsekvensvurderes i henhold til habitatdirektivets artikel 6, stk. 3. Indsatsen kan i givet fald kun gennemføres, hvis det på grundlag af bedste faglige viden dokumenteres, at aktiviteten ikke vil skade bevaringsmålsætningen for området. Potentielle konflikter mellem Vand- og Natura 2000-planen skal som udgangspunkt afdækkes i forbindelse med vedtagelse af vandplanen.

Strategisk miljøvurdering

I medfør af bekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009 af lov om miljøvurdering skal der foretages en miljøvurdering af planer og programmer, der omhandler fysisk planlægning og arealanvendelse, eller som kan påvirke et internationalt beskyttelsesområde væsentligt.

I bilag 4 er der udarbejdet en miljørapport, der belyser konsekvenserne ved at gennemføre Natura 2000-planen for område nr. N82.

Bilag 1. Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning

Natura 2000-områdets afgrænsning. Natura 2000-området består af habitatområde H71 (rød afgrænsning) og fuglebeskyttelsesområde F46 (blå skravering). Andre Natura 2000-områder er vist med sort afgrænsning.

Bilag 2. Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler

En opsummering af Natura 2000-planens indhold, mål og indsatsprogram findes samlet i Bilag 2 - opdelt på de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for det på gældende Natura 2000-område.

Se www.naturstyrelsen.dk – under opslag om plan for dette Natura 2000-område.

Bilag 2 indeholder endvidere en oversigt over mulige virkemidler, der er eksempler på, hvordan indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammen med bilag 2 findes på hjemmesiden baggrundsmateriale for planerne samlet i basisanalyse og tillæg til basisanalyse samt henvisning til kort over forekomst af de kortlagte og tilstandsvurderede naturtyper.

Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver

Ved igangsætningen af Natura 2000-planprocessen blev der identificeret en række væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver. På baggrund her af blev der opstillet 4 sigtelinjer, der formulerer prioriteringen af den nødvendige indsats. Sigtelinjerne sætter dermed rammerne for Natura 2000-planlægningen.

De overordnede rammer er formuleret i nedenstående bilag. Teksten indgik i idéfasen for vand- og naturplanlægningen, juni – december 2007.

Antallet af naturtyper, der kortlægges og tilstandsvurderes er siden udvidet.

Væsentlige naturopgaver

Miljøministeriet har udarbejdet en oversigt over væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen. Det er de opgaver, som tillægges den højeste prioritet i 1. planperiode fra 2010 til 2015:

Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen:

Danmark er ifølge Habitatdirektivet forpligtiget til at iværksætte de nødvendige foranstaltninger, der sikrer eller genopretter en gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør habitatområdernes udpegningsgrundlag.

Samtidig er Danmark forpligtet til, via gennemførelsen af Fuglebeskyttelsesdirektivet, at træffe egnede foranstaltninger med henblik på at beskytte yngle- og rasteområder for en række fuglearter.

Væsentlige trusler mod naturen

En række faktorer udgør de væsentligste trusler mod de direktivudpegede naturtyper og arter:

Næringsstofbelastning medfører markante forringelser af terrestriske naturtyper, søer, vandløb og kystnære farvande først og fremmest som følge af gødskning, afstrømning fra markarealer og kvælstofnedfald. Store mængder næringsstoffer i naturen fremmer ensartede næringskrævende artssamfund på bekostning af et alsidigt plante- og dyreliv og medfører forringede forhold for den biologiske mangfoldighed og naturtyper og arter;

Tilgroning ændrer på afgørende vis levevilkårene for en række plante- og dyrearter, herunder fuglene. Det truer også især lysåbne naturtyper som moser, enge, klitter, heder, overdrev men også egeskove ofte som følge af manglende eller utilstrækkelig drift;

Fragmentering skaber isolation af arternes bestande, hvorved de risikerer at uddø. Foruden et direkte tab af naturareal, forringes de eksisterende naturtypers tilstand og deres økologiske funktioner;

Udtørring er en vedvarende trussel mod mange våde naturtyper og de tilhørende arter som følge af en ændring i de naturlige vandforhold;

Invasive arter er ikke hjemmehørende arter, der spreder sig. De optager plads og fortrænger det oprindelige plante- og dyreliv og findes i dag på mange naturarealer;

Forstyrrelse kan være en afgørende faktor navnlig for truede og sårbare arter, der på grund af levevis og specifikke krav til levested, vil være følsomme overfor menneskelige aktiviteter. Ofte vil truslerne påvirke i samme retning. For eksempel er tilgroning ofte en effekt af næringsstof-belastning og udtørring, tillige er presset på mange arter højt på grund af fragmentering, og det øges yderligere med forekomst af for eksempel invasive arter og menneskelig forstyrrelse.

Overordnet målsætning

Målsætningen er, at de udpegede naturtyper og arter på sigt opnår "gunstig bevaringsstatus". Der skal opstilles en langsigtet målsætning for hvert af de udpegede Natura 2000-områder.

Målsætningen rækker udover 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold og i de udpegede områder som helhed.

Sigtelinjer for indsatsen i 1. planperiode

Natura 2000-planen skal under hensynstagen til den overordnede målsætning opstille konkrete retningslinjer for indsatsen i 1. planperiode for hvert enkelt beskyttelsesområde. Det kan være en indsats, som strækker sig ud over planperioden, men som skal iværksættes nu.

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelses-direktivernes krav om "gunstig bevaringsstatus" er en opgave, som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats. Det er derfor nødvendigt at prioritere og målrette indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode fokuserer på at sikre naturtilstanden for udpegede naturtyper og bestandene for udpegede arter. Der vil på baggrund af naturmæssige forskelligheder være regionale forskelle i gennemførelsen af indsatsen.

Sikring af naturtilstanden af eksisterende naturarealer og arter i beskyttelsesområderne

Ifølge direktiverne skal de naturtyper og arter, der udgør områdernes udpegningsgrundlag, have en gunstig bevaringsstatus. Der er således en forpligtigelse til at sikre naturen mindst samme tilstand som ved direktivernes ikrafttræden. Dette kræver ofte en løbende driftsindsats og en vedvarende indsats mod næringsstofbelastningen på de eksis-

sterende naturarealer for at opretholde eller genoprette dem i samme tilstand.

Sikring af de små naturarealer

De små naturarealer er ofte i dårlig naturtilstand, blandt andet fordi de er så små, at påvirkningen fra omgivende arealer har stor betydning. En udvidelse af små naturarealer indenfor beskyttelsesområderne samt eventuelt sammenkædning af arealer via spredningskorridorer og trædesten kan være nødvendig for at opretholde naturtilstanden også på længere sigt.

Sikring af naturtyper og levesteder som lovligt kan ødelægges

Der skal ske en sikring af de naturtyper og levesteder, der ikke er beskyttet mod aktiviteter, som direkte kan ødelægge dem. Det drejer sig for eksempel om skovens naturtyper og sten- og boblerev på havet. Der vil derudover være andre ikke beskyttede levesteder for visse af direktivernes arter, hvor en sikring kan være nødvendig, for eksempel for visse fuglearter.

Indsats for truede naturtyper og arter

For naturtyper og arter, hvis status på landsplan er i fare for at blive voldsomt forringet i 1. planperiode, og hvor der er en fare for, at de forsvinder fra den danske natur på sigt kan en egentlig naturgenopretningsindsats og/eller målrettet drift være nødvendig. Som eksempler på truede naturtyper og arter kan nævnes højmoser, eremit og sorterne.

Natura 2000-planlægningen fastlægger desuden retningslinjer for myndighedernes skønsmæssige beføjelser efter lovgivningen i øvrigt.

Natura 2000 og Vandrammedirektivet

Gennemførelsen af Vandrammedirektivet og vandplanerne forventes at bidrage til at imødegå nogle af ovennævnte trusler. Eksempelvis genskabes nye naturområder i ådale, og vandkvaliteten vil blive forbedret. Omfanget af synergieffekten mellem Natura 2000 og Vandrammedirektivet vil blive tydelig undervejs i planprocessen. For vandforekomster, der også er omfattet af Natura 2000-direktiverne, vil det strengeste af miljømålene være gældende.

Med målbekendtgørelsen er der fastlagt nærmere retningslinjer for fastsættelse af mål i Natura 2000-områderne og defineret en 5-trinsskala for naturtilstanden i 23 lysåbne naturtyper. Et tilsvarende tilstandssystem er under udarbejdelse for de 10 skovnaturtyper og for direktivernes arter. På et senere tidspunkt vil et tilstandssystem for såvel de ferske som de marine naturtyper blive udarbejdet.

Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen

Miljørapport for Natura 2000-planen for område nr. 82 Randbøl Hede og klitter i Frederikshåb Plantage

- kan læses på Naturstyrelsens hjemmeside, se www.naturstyrelsen.dk under opslag om plan for dette Natura 2000-område.

Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.nst.dk